कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति : २०७८/०७/०५

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति
२०७७

पर्सा गाउँपालिका

पर्सा, सर्लाही

प्रदेश नं. २, नेपाल

पृष्ठभूमि

बि.सं. २०७२ साल असोज ३ गते जारी भएको नेपालको नयाँ संविधानले सबै नागरिकका लागि समानताको अधिकारको प्रत्याभूति गरेको छ । यसका साथै, नेपाल विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरुको पक्षधर राष्ट्र भएकोले कानूनी रूपमानै लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशी करणको लागि प्रतिबद्ध छ । नेपालको नया ँसंविधानको प्रस्तावनामा नै वर्गिय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक लैंगिकविभेद र सबै प्रकारका जातीय छुवाछुतको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्यायको सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने संकल्प गरेको छ ।

नयाँ संविधानले समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तका आधारमा राज्यका निकायमा सहभागिताको हक सुनिश्चित गरेको छ र सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका महिला, दलित, आदिवासी, जनजाति, मधेशी, थारु, मुस्लिम, उत्पीडित वर्ग, पिछडा वर्ग, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, लोपोन्मूखजाती, सीमान्तकृत समुदायआदिको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासकालागि कानून र नीति निर्माण तथा विशेष व्यवस्था गर्नका लागि प्रोत्साहित गरेका छ ।

तसर्थ पर्सा गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवा सुविधा तथा कार्यक्रमहरु महिला, बालबालिका, दलित, आदीवासी, जनजाती, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, धार्मिक अल्पसख्यंक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, लोपोन्मूख जाति, पिछडा तथा विपन्नवर्ग र सीमान्तकृत समुदायका नागरिकहरुको सेवासुविधा र आर्थिक हितको सम्बर्धन तथा उनीहरुको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने गरी मानवअधिकारमुखी पद्धतिबाट लागू गर्न आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले पर्सा गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकारक्षेत्र भित्र रहि नेपालको संविधानको धारा २१४ यो “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०७७” बनाएको छ ।

परिभाषा

विषय वा प्रङ्गगले अर्को अर्थ नलागेमा, यस नीतिमा,

- “गाउँपालिका ”भन्नाले पर्सा गाउँपालिकालाई जनाउँद छ ।
- यस नीतिको नाम “लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०७७” रहेका छ ।
- “लैङ्गिक समानता”भन्नाले महिला र पुरूषदुवैलाई समान मानव/ व्यक्तिहरूका रूपमा समानव्यवहार गर्नु हो, जस्तै : समानज्याला, समान मताधिकार, समान सहभागिता र प्रतिनिधित्वआदि ।
- “सामाजिक समावेशीकरण” भन्नाले समाजमा रहेका वञ्चितवर्ग र राज्यको शासकीय क्रियाकलापहरुबाट वाध्यता वश अलग हुन पुगेका वा पुऱ्याइएका विभिन्नवर्ग, लिङ्ग, समूदाय, सम्प्रदाय, धर्म, वर्ण, जात, जातीयता, भाषा, उमेर, अपाङ्गता तथा आर्थिक वा अन्य स्थितिको आधारमा वञ्चित भएका वा पछाडी परेका वा पारिएका व्यक्तिहरुलाई राज्यको शासन सञ्चालन,

कानून् निर्माण तथा सार्वजनिक नीतिहरुको तर्जूमा,कार्यान्वयन एवं मूल्याङ्कन प्रकृयामा सहभागी हुने अवसरहरूको बृद्धि गरेर, स्रोतहरूमा पहुँच बढाएर, उनीहरुको अधिकारहरूको संरक्षण गरेर विकासको मूलप्रवाहमा ल्याउने एउटा प्रकृया हो ।

१. लैङ्गिक समानता

१.१ दूरदृष्टि: लैङ्गिक समानतामार्फत मर्यादित, न्यायपूर्ण, सुरक्षित र सभ्य गाउँपालिकाको निर्माण ।

१.२ लक्ष्य :सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक सांस्कृतिक अवसरहरुमा समान लैङ्गिक सहभागिता सुनिश्चित गरी लैङ्गिक मूलप्रवाहिकरण र सशक्तिकरण गर्ने ।

१.३ उद्देश्य :

(क) सबै वर्ग, समुदाय र क्षेत्रका महिलाहरुको सामाजिक, आर्थिक तथा राजनैतिक सशक्तिकरण गर्दै महिलाहरुको मूलभूत अधिकार सुनिश्चित गर्ने ।

(ख) लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा, भेदभाव र वहिस्करणको अन्त्य गर्ने ।

(ग) राजनैतिक, आर्थिक, सार्वजनिक लगाएत सबै निर्णायकतहहरुमा महिलाहरुको सार्थक र समान पहुँचको लागि समान अवसरको सिर्जना गर्ने ।

१.४ नीतिगत कार्यदिशा

१.४.१ लैङ्गिकमूलप्रवाहिकरण गर्दै हरेक तहतप्का र स्थानमा महिलाहरुको उल्लेखनिय र प्रभावकारी निर्णायकभुमिकानिर्वाह गर्न सक्ने गरी अर्थपूर्ण सहभागितामा जोड दिने नीति रहने छ ।

१.४.२ लैङ्गिकहिसा, भेदभाव र बहिष्करणको अन्त्यकालागि न्यायमा पहुँच बढाई संरक्षणात्मक र सुधारात्मक उपायहरु अवलम्बन गरिनेछ ।

१.४.३ लक्षित तथा सिमान्तकृत, द्वन्दपिडीत र अल्पसंख्यक महिलाहरुको क्षमता अभिवृद्धि र जीवनस्तर सुधारका लागिविशेष कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।

१.४.४ यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य लगायतका अधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरुबारे समुदाय (महिला/पुरुष/परिवार)मा जनचेतना बढाई ती सेवामा सहज पहुँचको सुनिश्चितता गरिनेछ ।

१.४.५ महिलाहरुको हकअधिकारको संरक्षण सम्बन्धि कानुनी जानकारी, सम्बन्धित निकायहरुमा सिफारिस, उपचार, तथा निःशुल्क सेवा परामर्श प्रदान गर्न सेवा तथा सुचना केन्द्रहरुको स्थापना गरिनेछ ।

१.४.६ गाउँपालिकाको नीति निर्माणमा महिलाहरुको पहुँच वृद्धि गरी उनीहरुको क्षमता विकास गरिनेछ ।

१.४.७ लैङ्गिक हिंसा सम्बन्धी फौजदारी घटनालाई समुदायमा दबावपूर्वक मेलमिलाप गर्ने पद्धतिलाई अन्त्य गरी कानुनी प्रक्रिया भित्रल्याउने परिपाटीको विकास गरिनेछ ।

१.४.८ लैङ्गिक हिंसाका स्वरुपहरुको अध्ययन अनुसन्धानमार्फत लैङ्गिक हिंसाको सुचाङ्कहरु तयार गरी हिंसामुक्त गाउँपालिका घोषणा गरिनेछ ।

१.४.९ विभिन्न किसिमका विपद्हरुको समयमा हुन सक्ने महिला हिंसा/घरेलु हिंसा/लैङ्गिक हिंसार विभेद विरुद्ध गाउँपालिका विशेष रुपमासकृय रहनेछ ।

१.४.१० महिला विरुद्ध हुने सवै प्रकारका हिंसा, शोषण तथाविभेद र बहिष्करण विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीतिअवलम्वन गरी तिनको नियन्त्रण एवं रोकथामका लागि कानुनी उपचार प्रणालीलाई सहज, छिटो र सबैको लागि पहुँच योग्य बनाइने छ । अशाहाय लैंगिक हिसा पिडीतको संरक्षणको लागि वस्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

१.४.११ आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिकरुपले विपन्न एवं एकल महिलाहरुको लागि आय-आर्जन, क्षमता विकास र सशक्तिकरण गर्ने कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

१.४.१२ महिलाहरुमा उद्यमशीलता विकास गरी व्यवसाय सञ्चालन गर्न सहुलियत ऋण तथा वित्तिय पहुँचको व्यवस्था मिलाइने छ ।

१.४.१३ महिला समूह/संस्थाहरुद्वारा उत्पादित सामाग्रीहरुको गुणस्तर प्रवर्द्धन र बजारमा पहुँचको सुनिश्चितता गरिने छ ।

१.४.१४ गाउँपालिकाको वजेट प्रणालीमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट कम्तीमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले तोके बमोजिम गरिनेछ ।

१.४.१५ मानव बेचबिखन बलात्कार लगायत गम्भीर प्रकृतिका महिला विरुद्धका हिंसा नियन्त्रणको लागि टोल टोलमा समिति गठन, सचेतना अभिवृद्धिका लागि घुम्ति सुचना शिविर लगायतका कार्य गरिनेछ ।

१.४.१६ बालविवाह, बेचविखन, यौनजन्य दुर्व्यवहार, श्रम शोषण, दाईजो प्रथा, बोक्सीको आरोप जस्ता सामाजिक कुरितीका विरुद्ध चेतनामूलक अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।

१.४.१७ यौनशोषण तथा जबरजस्ती करणीबाट गर्भधारण गरि जन्मिएका बच्चा वा जबरजस्ती गर्भपतन गराउन बाध्यपारिएका महिला/बालिकलाई विशेष संरक्षण गरिनेछ । साथै त्यसरी जन्मिएका बालबालिकाहरुको संरक्षण गरी कुनै भेदभाव हुन दिइनेछैन ।

१.४.१८ कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार, महिला विरोधी कार्यहरु जस्तै गाली, बेइज्जती अपमान घृणा, प्रतिशोधहरुमा गाउँपालिकाले शून्य सहनशीलताको नीति अबलम्बन गर्नेछ ।

१.४.१९ लैङ्गिक हिंसाका पिडक, फौजदारी कसुरदार, छुवाछुत कसुरदारलाई गाउँपालिकाको कुनै पनि समारोह र अवसरहरुमा स्वीकार गरिने छैन ।

१.४.२० आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक विपन्नताको सूचकहरु तयार गरी पिछडिएका वा पछाडि पारिएका महिला तथा बालबालिका लक्षित कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

१.४.२१ महिलाशिक्षा प्रवर्द्धनकालागि सकारात्मक विभेदको नीति अवलम्बन गर्नेछ ।

१.४.२२ बालबालिकाहरुको जन्मदर्ता, प्रारम्भिक बालविकास, शिक्षा, स्वास्थ्य, पालनपोषण, उचित स्याहार, खेलकुद, मनोरञ्जन, मानसिक तथा प्रजनन स्वास्थ्य तथा सर्वाङ्गिण व्यक्तित्व विकासका निम्ति आवश्यक व्यवस्था गरिने छ ।

१.४.२३ यस गाउँपालिकाका बालबालिकाहरुलाई आमाको नामबाट नागरिकता प्राप्त गर्नबाट बन्चित गरिने छैन र प्रदान गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

१.४.२४ महिला समूहहरुद्वारा स्थापित सहकारी संस्थाहरुलाई उत्पादन र कृषिजन्य उद्योगहरुको लागि विशेष प्रोत्साहनका साथै सीपमूलक तालिमको विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।

१.४.२५ स्थानीय सरकाको नीति र कार्यक्रम मार्फत महिलाहरुको अवैतनिक कार्यभार पहिचान गरी सोको न्युनिकरण र पुनर्वितरण गर्दै उत्पादनमूलक स्रोत साधनहरुमा उनीहरुको पहुँच, नियन्त्रण, स्वामित्व र व्यवस्थापन सुनिश्चित गरिनेछ ।

१.४.२६ गाउँपालिकामा समान काम, समान ज्यालाको नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

२. सामाजिक समावेशीकरण

२.१ दूरदृष्टि : विभेदरहित, समतामूलक र समावेशी गाउँपालिकाको निर्माण ।

२.२ लक्ष्य : राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले विकासमा पछाडी परेका/पारिएका समूदायहरुको विकास र सशक्तिकरण गर्ने ।

२.३ उद्देश्य :आर्थिक, सामाजिक वा राजनैतिक अवसरबाट बञ्चितिकरणमा परेका महिला, दलित, आदिवासी, जनजाती, पिछडा वर्ग, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, धार्मिक अल्पसख्यंक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक तथा आर्थिक तथा क्षेत्रगतरुपले विपन्न खसआर्यका लागि उपलव्ध साधन श्रोत तथा सुविधाम ापहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

२.४ नीतिगत कार्यदिशा

२.४.१ उपलब्ध स्रोत साधनहरुमा महिला ,दलित, आदीवासी जनजाती, अल्पसंख्यक, लोपोन्मूख जाति, पिछडा वर्गको पहुँच बढाउने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

२.४.२ महिला, दलित,आदीवासी जनजाती, अल्पसख्यक, लोपोन्मूख जाति, पिछडा वर्गका नागरिकहरुको आर्थिक तथा सामाजिक विकासका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले तोके बमोजिमको लक्षित कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

२.४.३ यस गाउँपालिका कार्यालयलाई संस्थागत रुपमै लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण (GESI) मैत्री बनाउन आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।

२.४.४ गाउँपालिकाको विकासमा सबै क्षेत्रका नागरिकहरुको निर्णय प्रक्रियामा सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।

२.४.५ महिला, दलित, आदीवासी जनजाती, यौनिकतथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, धार्मिक अल्पसख्यंक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, लोपोन्मूखजाति ,पिछडा वर्ग, विपन्नवर्गका नागरिकहरुको सकारात्मक विभेद र आरक्षणको माध्यमबाट गाउँपालिकाका हरेक अवसर, कार्यक्रमहरूको विकास प्रकृया तथा योजना निर्माणका तहहरुमा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।

२.४.६ आफ्नो गाउँपालिकामा रहेका यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक समुदायको तथ्याङ्क संकलन गरि उनीहरुका आवश्यक्ताहरु पहिचान गरि लक्षित कार्यक्रमहरुको विकास गरिनेछ ।

२.४.७ गाउँपालिकामा उपलव्ध रोजगारी लगायतका अन्य अवसरहरुमा सबै नागरिकहरुको समानुपातिक समावेशी प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गरिनेछ ।

२.४.८ विभिन्न जातजाति तथा समुदायको लोपोन्मूख भाषा एवं संस्कृतिहरुको संरक्षण र संबर्द्धनको लागि विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।

२.४.९ दलित, आदिवासी जनजाती लगायतका समुदायहरुको परम्परागत पेशाहरुको संरक्षण, संबर्द्धन र आधुनिकीकरण गरी व्यवसायीकरणमा जोड दिइनेछ ।

२.४.१० हिंसा तथा दुर्व्यवहारमा परेका जेष्ठ नागरिक, एकल महिला तथा अन्य नागरिकहरुलाई संरक्षण, उपचार र मनोविमर्श तथा निःशुल्क सहायता उपलब्ध गराइनेछ ।

२.४.११ दलित समुदायका बालबालिकाहरुलाई उच्चशिक्षा एवं छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिनेछ ।

२.४.१२ संविधानको धारा २४ अन्तर्गत छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धको हकको आवश्यक कार्यन्वयनका सम्बन्धमा नीति, कार्यक्रम र बजेटको व्यवस्था गरी गाउँपालिका स्तरीय छुवाछुत विरुद्ध सचेतना अभियान सञ्चालनको व्यवस्था गरिनेछ ।

२.४.१३ संविधानको धारा ४० कार्यान्वयन गराउन गाउँपालिकाभित्र रहेका भूमिहीन दलितलाई एक पटक जमीन र आवासविहीन दलितलाईृ बसोबासको आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।

२.४.१४ निःशुल्क उपचार विमा, औषधी तथा अन्य सेवा सुविधाका बारेमा दलित लगायत अन्य सिमान्तकृत समुदायमा स्थापित घुम्ति सुचना शिविर मार्फत जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

२.४.१५ कृषि, पर्यटन, उर्जा, घरेलु तथा मझौला उद्योगलाई विशेष प्राथमिकता दिई त्यस्ता कार्यहरुका लागि महिला, दलित, आदीवासी जनजाती, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, धार्मिक अल्पसख्यंक, लोपोन्मूख समुदाय, पिछडा वर्ग, विपन्नवर्ग तथा सीमान्तकृत समुदायको सहभागितालाई विशेष जोड दिइनेछ । उनीहरुको व्यवसाय प्रवर्द्धनकालागि बजेट तथा कार्यक्रमको समेत व्यवस्था गरिनेछ ।

२.४.१६ गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा आउने ठुला आयोजनाहरु तथा कम्पनीहरुमा दलित, आदीवासी जनजाती, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, लोपोन्मूख समुदायजाति, पिछडावर्ग, विपन्नवर्ग तथा सीमान्तकृत समुदायलाई प्रथामिकताका आधारमा सेयर दिने व्यवस्थ मिलाइने छ ।

२.४.१७ युवा स्वरोजगार कोष तथाअन्य निकायबाट उपलब्ध हुने सेवा सुविधाहरुमा दलित, आदीवासी जनजाती, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, लोपोन्मूखजाति, पिछडा वर्ग, विपन्नवर्ग तथा सीमान्तकृत समुदायका युवाहरुको पहुँचमा वृद्धि गरिनेछ । साथै उनीहरुलाई कर छुट तथा सहुलियतपूर्ण ऋणको समेत व्यवस्था गर्न पहल गरिनेछ ।

२.४.१८ छुवाछुत मुक्त राष्ट्र घोषणालाई कार्यान्वयन गर्न दलित लक्षित बेजटको व्यवस्था गरी टोल, वडा र गाउँपालिकालाई छुवाछुत मुक्त घोषणा गरिनेछ ।

२.४.१९ लैङ्गिक समानतातथा सामाजिक समावेशीकरण मैत्री गाउँपालिका निर्माणका लागि सबै जातजाति र लिङ्गको प्रतिनिधित्वहुने गरी टोल टोलमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (GESI) निगरानी समिति बनाई परिचालन गरिनेछ ।

२.४.२० सामाजिक अन्तरघुलन र सदभावलाई प्रवर्द्धन गर्नका लागि दलित र गैर दलित अन्तरजातीय विवाह गर्ने जोडीलाई गाउँपालिकाले विशेष सम्मान, सामाजिक सुरक्षा र रोजगारीको अवसरमा प्राथमिकता दिने व्यवस्था गरिनेछ ।

२.४.२१ जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत उन्मुलन राष्ट्रियदिवस, अन्तराष्ट्रिय महिल दिवस, मानवअधिकार दिवस, जातीभेदविद्धको अन्तराष्ट्रिय दिवस लगायत अन्य महत्वपूर्ण दिवसहरुलाई सन्देशमुलक रुपमा गाउँपालिकामा विविध कार्यक्रमहरुको आयोजना गरि मनाईने छ ।

२.४.२२ गाउँपालिका अन्तर्गत वडा स्तरीयरुपमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (GESI) मैत्री तथ्याङ्क(विवरण) संकलन तथा नियमित अद्यावधिक गरी लक्षित कार्यक्रमहरुको विकासमा जोड दिईनेछ ।

२.४.२३ विविध किसिमका विपद्को समयमा बालबालिका, गर्भवती महिला, सुत्केरी, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बिरामी, असहाय, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, लोपोन्मूखजाति, सीमान्तकृत समुदाय र श्रमिकहरुका विविध आवश्यक्ताहरु र उनीहरुको मानवअधिकार संरक्षणमा विशेष जोड दिईनेछ ।